

N:o 35.

Ank. till Riksd. kansli den 28 april 1890, kl. 5 e. m.

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5, i anledning af herr C. T. Linds motion om utredning i fråga om landskylden till kyrkor och presterskap inom Bohus län.

Uti en inom kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, n:o 222, har herr *C. T. Lind*, med hvilken herr *Johan Arik Johansson* i Bastholmen sig förenat, hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om vidtagande af åtgärder till en fullständig utredning af förhållandet med den i Bohus län utgående landskylden till kyrkor och presterskap samt derefter till Riksdagen afgifva de förslag, hvartill berörda utredning kunde föranleda.

Denna sin framställning stödjer motionären på följande motivering:

»Bland skattetitlar, som förekomma i provinsen Bohus län, är äfven landskyld. Om denna urgamla skatts tillkomst har jag på enskild väg inhemtat följande, nemligen:

Ursprungligen lærer landskylden varit en af vissa hemman utgående skatt till Konungens underhåll. Den blef sedermera en allmän skatt, som vanligen utgjordes in natura, men äfven fick lösas med penningar. I norra Bohus län har all jord varit uppskattad till ett visst belopp landskyld, vanligen i malt och korn eller smör, men på somliga ställen i hudar och skinn. I södra delen af provinsen utgick landskylden vanligen i penningar och beräknades efter den jorden åsatta värderingen i öres- och penningbol, och motsvarade öresbolet härstädes i norra Bohus län en skäppa eller $\frac{1}{6}$ tunna landskyld. Under det förändrade namnet jordeboksränta har denna landskyld, tillökt med den proportionsvis derefter beräknade lifstidstagan, tredjeårstagan, landbodaltern m. fl., under en senare tidsperiod ingått i hemmanens grundskatter, samt undergått de med desamma timade förändringar.

Bih. till Riksd. Prot. 1890. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 29 Häft.

Med landskyld i mera inskränkt mening förstås den afgift eller det arrende, som brukare af annans jord erlade till jordegaren. I forna tider bestodo kyrkornas inkomster förnämligast i kyrkotionden samt landskyld af dem tillhöriga hemman och jordar. Bygselrätten, eller rättigheten att tillsätta åbor, med deraf följande inkomster af kyrkogodsens hade vid reformationen till största delen blifvit från biskoparne indragen till kronan. Sedan Bohus län förenats med Sverige, »revocerades», enligt de kongl. kommissariernas resolution och förklaring af den 6 september 1662, till kronan jemväl den landskyld, som från Bohus län varit förlänad till åtskilliga kyrkor inom Agerhus län af det egentliga Norge. Den landskyld, hvilken sålunda af forna kyrkogods ingått till statsverket, har sedermera undergått samma behandling, som den här ofvan nämnda jordeboksräntan.

Bland presterskapets inkomster har från äldre tider räknats rättighet till bygsel och landskyld af annex- och mensalhemman. Angående tillkomsten af denna presterskapets rättighet, yttras i en af landshöfdingeembetet i Göteborgs och Bohus län den 10 januari 1741 aflåten skrifvelse, att »densamma icke af kronan presterskapet är gifven, utan presterskapet erhållit af privat folk under katolska tiderna, förr än Bohus län blef svenskt, för själemessor och igenom testamenten, som de man efter man sedan fått behålla och blifvit stadfästade vid.» Huru härmed än må förhålla sig, har presterskapet emellertid erhållit bekräftelse så väl å denna som öfriga sina rättigheter dels af den ofvan omnämnda kommissionen 1662, och dels vid en 1687 af landshöfding och biskopar hållen kommission, äfvensom i de allmänna konfirmationer af presterskapets privilegier, som afgåfvos vid riksdagarne 1675 och 1680.

Oaktadt dessa bekräftelser fingo presterna dock småningom vidkännas flera inskränkningsar både i rättigheten att tillsätta åbor (bygselrätt) och att uppbära landskyld af de till prestborden hörande hemman och jordar. I norska lagens Landsleyebalk var föreskrifvet, att, om flera personer hade del i en gård, bygselrätten skulle tillhöra den störste lottegaren. Då nu många mensaljordar endast voro smådelar af ett hemman, saknade presterna redan från början bygselrätt till dessa och egde endast att för dem uppbära landskyld. Efter föreningen med Sverige förlorade presterna derjemte dispositionen af många hemman, i hvilka de förut varit störste delegare, genom det sätt, hvarpå hemmanets öfriga utskylder beräknades vid jämförelse med presterskapets deraf utgående landskyld. Dessa presterskapet frångångna hemman indelades för kronans räkning till rusthåll, förmedlades, om så ansågs nödigt, i prestelandskylden på samma gång som i kronoräntorna och hafva i en senare tid till största delen blifvit skattesålida.

I kammarkollegii skrifvelse till länsbokhållaren i Bohus län af den 19 augusti 1668 föreskrefs, att kyrko- och presteräntor, landskylden m. m. skulle upptagas i kronans räkenskaper. Nämnda utskyld upptogs dock icke i jordeböckerna, hvaraf följden blef, att dessa från och med 1659 icke heller innehålla några anteckningar om ifrågavarande kyrko- och presträttigheter. Men genom kammarkollegii resolution den 21 februari 1694 stadgades att, »såsom uti räkningarne blef årligen upptaget och affördt presternas landskylder och städsler af deras mensalielägenheter», merberörda landskyld, »likmätigt häradsskrifvareinstruktionens andra punkt och § 2, bör uti jordeboken uppföras under de hemman, hvaraf sådan årligen uppbäres, och in margine annoteras såväl för de räntor som kronones hvem dem åtnjuter.» Från denna tid och till den dag, som nu är, utgöres ock i Bohus län landskyld till både kyrkor och prester med olika belopp.

Af den kortfattade redogörelse, som i det föregående blifvit lemnad, torde emellertid framgå, att den kyrko- och prestelandskyld, som af en eller annan anledning kommit kronan eller statsverket till godo, blifvit behandlad som annan grundränta eller grundskatt, och således jemväl blifvit föremål för afskrifning, jemlikt lagen om lindring i grundskatterna af den 5 juni 1885. Den landskyld deremot, som förblifvit en kyrkornas eller presterskapets tillhörighet, måste deremot fortfarande utgöras till sitt fulla belopp. Då emellertid så väl det ena som det andra slaget af landskyld till sitt ursprung är af enahanda och likartad beskaffenhet synes både rättvisan och följdriktigheten fordra att, *sedan statsmagterna medgifvit lindring i den kyrko- och prestelandskyld, som ingått i hemmanens grundskatter, samma lindring ock bör medgifvas den kyrko- och prestelandskyld, som utan hemmans- eller jordegarens förvällande, kvarstannat som en kyrkornas eller presterskapets rättighet.* Men för vinnande af en dylik, af billigheten jemväl påkallad likformighet i jordeskattnas utgörande torde en mera fullständig utredning om dessa säregna skatteförhållanden vara af nöden än den, som af den enskilde kan åstadkommas, och en sådan utredning torde endast genom myndigheternas försorg kunna åvägbringas.

Efter de upplysningar, utskottet kunnat inhemta, utgör landskylden inom Norr- och Sunnervikens fögderi och möjligen äfven andra delar af Göteborgs och Bohus län den enhet, hvarefter såväl eganderätt som grundskatt beräknas. Detta egendomliga förhållande, som torde härleda sig från gammal norsk lag, lärer bäst kunna belysas genom ett exempel. Om ett hem-

man nu är påfördt en tunna landskyldsmalt, kan t. ex. hemmansegaren här af anses ega 24 kappar, kronan 4 kappar och prest eller kyrka 4 kappar. Grundskatt betalas då endast för de 24 kapparne med visst belopp för hvarje kappe. Eganderätten till hemmanet torde anses vara fördelad i samma proportion. Kronans andel i vissa skattehemman har nemligen uppkommit dels derigenom, att skattebönderna förbrutit sin eganderätt genom odalskattens förtigande, dels genom andra brott. Presternas eller kyrkornas delaktighet åter torde härleda sig från den katolska tiden, då densamma genom testamenten, gåfvor eller andra laga fång från odalmännen öfvergått till presterskap eller kyrka. Såsom motionären framhållit, beräknas landskylden såsom skattetitel allmännast i malt och smör, men understundom äfven i hudar, skinn, makrill, ål, råg och korn.

På samma gång utskottet erkänner, att någon fullständig och fullt tillförlitlig utredning angående dessa gamla skatteförhållanden icke nu kan genom utskottet åvägbringas, delar utskottet motionärens åsigt derom, att utredning i detta hänseende bäst torde kunna åstadkommas genom Kongl. Maj:t. Att från Riksdagens sida begära en sådan utredning, synes utskottet dock icke hafva skäl för sig, då dessa skatteförhållanden icke beröra någon större del af riket, utan endast några fögderier uti *ett* län. De i saken intresserade torde dock hafva den utvägen öppen att sjelfva hos Kongl. Maj:t framställa det underdåniga önskningsmål, hvartill de anse sig kunna ega anledning.

På grund här af anser sig utskottet böra hemställa,

att herr C. T. Linds ifrågavarande motion icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 april 1890.

På utskottets vägnar:

GUSTAF BERG.

Herr *A. Olsson* i Ornakärr har begärt få antecknad, att han icke deltagit uti slutliga behandlingen af förestående motion.